

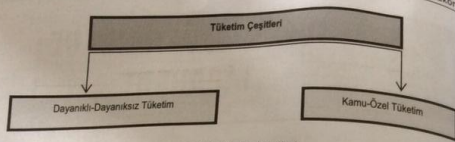
Tüketim, yatırım ile tasarruflar, ülkelerin ekonomik, sosyal ve kültürel hayatında önemli derecede değişikliklere yol açan olgulardır. Bu nedenle her üç kavram sadece iktisadi değil, sosyal, kültürel ve siyasi hayatın da önemli değişkenleridir. Başlıkta geçen kavramların her üçü de, birbirini doğrudan ya da dolaylı etkilemektedir. Bu bölümde sırasıyla tüketim, yatırım ve tasarruf değişkenleri tanımlanmış, daha sonra değişkenlerin sınıflandırılmalarından bahsedilmiş ve son olarak ilgili teorik yaklaşımlar ortaya konulmuştur.

14.1. TÜKETİM

Tüketim, toplumdaki tüm bireylerin doğrudan doğruya ihtiyaçlarını karşılayan mal ve hizmetleri kullanma faaliyetidir. Tüketim harcamaları ise, bu faaliyeti gerçekleştirmek için yapılan parasal ödemelerden oluşmaktadır. Makroekonomik açıdan tüketim harcaması, sadece tek birey tarafından yapılanları değil, ekonomideki tüm birimlerin tüketim faaliyetleri ve harcamalarını ifade etmektedir (www.ekodialog.com). Tüketim harcamalarını belirleyen çok sayıda faktör bulunmaktadır. Bunların başında, tüketimi yapan birimin kendi geliri gelmektedir. Ayrıca, kişinin sosyal ve demografik özellikleri, servet miktarı, faizler de tüketimi belirlemektedir. Ekonomik birimlerin, gelirleri olmasa da yapmak zorunda oldukları harcamalar vardır. Bu tür harcamalara otonom tüketim harcamaları denilmektedir. Diğer taraftan, otonom harcamalara ilaveten yapılan ve gelir ile diğer faktörlere göre değişen tüketimler de bulunmaktadır. Tüketime bu kısmı ise, uyarılmış tüketim harcamaları olarak tanımlanmaktadır.

14.1.1. Tüketime Sınıflandırılması

Tüketim, üretilen mal ve hizmetlerin, gereksinim ve isteklerini karşılamaları amacıyla insanlar tarafından kullanılmasıdır. Yapılan tüketim harcamaları ise, farklı alanlarda gerçekleşmektedir. Tüketim harcamaları, çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Şekil 15'te, tüketim çeşitleri verilmiş ve sonrasında kısa tanımları yapılmıştır.

Şekil 15: Tüketim Çeşitleri

A. Dayanıklı Tüketim-Dayanaksız Tüketim Ayrımı

İnsanların ihtiyaçlarını karşılamaya yarayan mallardan bazıları, ihtiyaçları dolaysız biçimde karşılamaktadır. Bu tip mallara, tüketim malları denilmektedir. İhtiyaçların karşılanmasında sadece bir kere kullanılan tüketim mallarına, dayanaksız tüketim malları denilmektedir. Çilek, muz, ekme gibi mallar dayanaksız tüketime örnek olarak verilebilmektedir. Bazı mallar ise, ihtiyaçları karşılarken yok olmazlar ve dolayısıyla da ihtiyaçların karşılanmasında bir kereden fazla kullanılırlar. Bu tip mallar ise, dayanıklı tüketim malları olarak tanımlanmaktadır. Örneğin; buzdolabı, çamaşır makinesi, otomobil (Seyidoğlu, 1999: 98).

Önemli Bilgi

Bilgisayar veya otomobil evde kullanma amacıyla satın alınmışsa, dayanıklı tüketim malları harcamasıdır. Dolayısıyla, tüketim harcaması yapılmıştır. Aynı mallar, bir firma tarafından üretimde kullanılmak amacı ile satın alınmışsa, yapılan harcama yatırım harcaması olarak kabul edilmektedir.

B. Özel Tüketim-Kamu Tüketimi Ayrımı

Devletin cari giderlerini ifade etmektedir. Bunlar, kamu yatırım ile transfer harcamaları dışında kalan ve kamu hizmetlerinin yerine getirilmesi için yapılan harcamalardır. Söz konusu harcamaların önemli bir kısmı, dayanıklı ve dayanaksız tüketim mallarına yöneliktir. Kamu tarafından satın alınan bu mallara kamu tüketimi denilmektedir (Seyidoğlu, 1999: 310). Kamu dışındaki kesimlerin tüketimleri ise, özel tüketim olarak ifade edilmektedir.

14.1.2. Tüketim Teorileri (Tüketimin Belirleyicileri)

İktisat literatüründe, bireylerin tüketim harcamalarını belirleyen faktörlerin neler olduğuna ilişkin birtakım görüşler ileri sürülmüştür. Tablo 48'de, tüketimi açıklayan teoriler verilmiş ve devamında detaylı açıklamaları yapılmıştır.

Tablo 48: Tüketimi Açıklayan Teoriler

Tüketim Teorileri	
- Mutlak Gelir Hipotezi	- Ömür Boyu Gelir Hipotezi
- Nispi Gelir Hipotezi	- Sürekli Gelir Hipotezi
- Zamanlararası Tüketim	- Rassal Yürüyüş Hipotezi

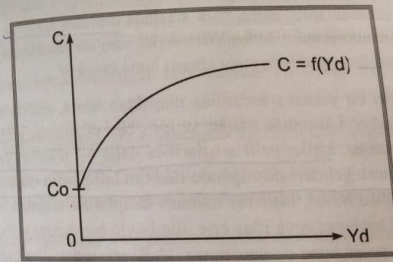
A. Mutlak Gelir Hipotezi (Keynesyen Tüketim)

Hanehalkının tüketimlerinin belirleyicilerinin neler olduğunu ortaya koyan Keynes'ın tüketim teorisi, hanehalkının tüketim kararının belirleyicisi olarak harcanabilir gelir kavramını kullanır. Bu modelde, hanehalkının tüketim kararının belirleyicisi harcanabilir gelirdir. Harcanabilir gelir, kişisel gelirden dolaysız olarak elde edilen gelirdir. Bir başka deyişle, bireylerin gelirlerinin düşülmesiyle elde edilen kalan paralar, kişilerin tüketimlerini belirlemede etkili olur. Kişiler, harcanabilir gelirlerinin bir kısmını tüketimde ve diğer kısmını tasarruflarında kullanırlar. Keynes'in tüketim denklemi aşağıdaki gibidir.

$$C = C_0 + c \cdot Y_d$$

C = Tüketim, C_0 = Otonom Tüketim, c = Marjinal Tüketim Eğrisi, Y_d = Harcanabilir Kişisel Gelir, Y_d = Tüketim + Tasarruf

Tüketim denkleminde, otonom tüketim pozitif ($C_0 > 0$) ve marjinal tüketim eğrisi 0 ile 1 ($0 < c < 1$) arasında bir değer almaktadır. Marjinal tüketim eğrisi, $c = \Delta C / \Delta Y_d$ şeklinde elde edilmektedir. Keynesyen tüketim eğrisi, Grafik 96'da gösterilmiştir. Keynesyen modele göre,

Azaldıkça artan

Grafik 96: Keynesyen Tüketim Eğrisi

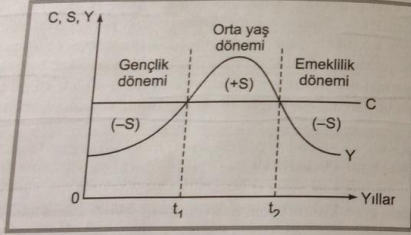
Faiz haddinin ve servetin, tüketim üzerinde belirleyici bir rolü yoktur.

yarın tüketmek için bankaya koyar. Diğer taraftan, yarınki gelirine güvenererek bugün belli bir faiz oranından borçlanıp, ileride yapacağı tüketimi bugüne taşıyabilir.

Kısaca ifade etmek gerekirse, kişi bugün ve gelecek arasında tercih yapmaktadır. Bugünkü tüketim tercih edilmişse borçlanmanın yapıldığı, yarınki tüketim tercih edilmişse tasarruf yapıldığı anlaşılmaktadır. Ancak bu tercihin gerçekleşmesi için, kişilerin borçlanma istekleri ve borç alabilme mekanizmasının olması gerekmektedir (Yıldırım vd., 2013: 549).

D. Ömür Boyu (Yaşam Boyu) Gelir Hipotezi

Modigliani tarafından geliştirilmiştir. Bu modele göre, kişilerin tüketimleri, ömür boyu elde etmeyi beledikleri gelirlerine ve servetlerine bağlıdır. Bir başka deyişle, kişiler bugün tüketim kararlarını verirken, ileride elde edip edemeyeceği gelirleri düşünerek yapmaktadırlar. Grafik 97'de, Ömür Boyu Gelir Hipotezi verilmiştir.

Grafik 97: Ömür Boyu Gelir Hipotezi

Modelde kişinin tüketimlerini, kendi gelirleriyle finanse ettikleri varsayılmaktadır. Grafikten görüldüğü üzere, kişilerin yaşamları üç dönemden oluşmaktadır. Bu dönemler; başlangıç, orta (olgunluk) ve son dönemdir.

- **Başlangıç dönemlerinde**, kişilerin tüketimleri gelirlerinden fazladır. Bu dönemde kişiler, negatif tasarruf yapmaktadırlar. Çalışma hayatlarının ilk yıllarını da kapsayan bu dönemde kişiler, ömür boyu kazanacağı geliri düşünerek daha fazla tüketim yapmaktadırlar.

Orta dönemde, kişiler çalışma hayatına alışmışlardır ve en verimli olduğu yıllardır. O yüzden, bu yılları değerlendirmekte ve daha fazla çalışmakta-

dırlar. Kişiler, bugün daha fazla tasarruf yapmaktadırlar. Çalışma hayatının sonundaki emeklilik dönemi, bugün bir diğer nedeni, çalışma hayatının sonundaki emeklilik döneminde gelir olmayacağı düşünülmekte ve bu dönemde kullanılmak üzere tasarruf edilmektedir.

Son dönemde, kişilerin çalışma hayatları biter ve emekli olurlar. Ancak kişilerin yaşamları devam etmektedir. Kişiler, emekli olduğu dönemde gelirlerinin yaşamları olacağını düşündüğünden dolayı, çalışma hayatının orta döneminde daha fazla tasarruf etmektedirler. Bir başka deyişle emeklilik dönemindeki tüketimlerini, orta dönemden aktardıklarıyla finanse etmektedirler.

Kişilerin tüm dönemlerdeki gelir ve tüketim kararları neticesinde, aşağıdaki grafik gerçekleşmektedir.

$$\text{Ömür Boyu Gelir} = \text{Ömür Boyu Tüketim}$$

Bu modelde, miras bırakma kaygısı bulunmamaktadır. Çünkü, birey ne kadar yaşayacağını bilmemektedir. O yüzden tüketim, gelir ve tasarruf planlamasını kendi yaşam süresine göre yapmaktadır. Kişinin yaşamı sona erdiğinde, gelirleri de bitmiş olmaktadır. Sonuç olarak kişi, yaşayacağı süreyi dikkate alarak ömür boyu kazanacağı geliri, ömür boyu yapacağı tüketime en uygun şekilde dağıtmaktadır (Altınöz, 2014).

E. Sürekli Gelir Hipotezi

Friedman tarafından geliştirilmiş bir modeldir. Buna göre, bireyin tüketimi sadece cari dönemde elde ettiği gelire değil, ileri dönemde elde etmeyi umduğu gelire de bağlıdır. Bireylerin uzun dönemli gelir beklentisi vardır. Söz konusu gelir, sürekli gelir denilmektedir. Friedman, geliri ve tüketimi ikiye ayırmaktadır.

$$\begin{aligned} \text{Gelir} &= \text{Sürekli Gelir} + \text{Geçici Gelir} \\ \text{Tüketim} &= \text{Sürekli Tüketim} + \text{Geçici Tüketim} \end{aligned}$$

Sürekli gelir: Bireyin, planlanan dönem içerisinde kazanmaya devam ettiğini düşündüğü gelirlerin ağırlıklı ortalamasıdır. Geçmiş, şimdi ve gelecekteki gelirlerin ortalamasıdır. Bireyin maaşı, onun sürekli geliridir.

Geçici gelir: Bireyin gelirinde ani ve geçici bir sıçrama meydana gelmesine geçici gelir denilmektedir. Geçici gelir, sürekli gelirdeki pozitif ve negatif sapmayı ifade etmektedir. Şans oyunlardan kazanılan para, kişinin geçici geliridir.

Benzer şekilde, bir seferlik yapılan vergi indirimi veya tek seferlik yapılan sosyal yardımlar da geçici gelirdir.

Sürekli tüketim: Tüketicilerin, normal olarak yapmayı hesap ettikleri tüketim harcamalarını ifade etmektedir. Günlük yaşamlarının devamını gerektiren harcamalardır.

Geçici tüketim: Kişinin tüketim kalıbındaki beklenmeyen, ani ve geçici değişimlerdir. Sürekli tüketimdeki pozitif ve negatif sapmayı göstermektedir. Hastalık anında yapılan tüketimler veya çok nadir yapılan tatil harcamaları, geçici tüketime örnek oluşturmaktadır (Ünsal, 2000: 311).

Sürekli Gelir Hipotezi'ne göre;

- Sürekli gelir ile geçici gelir arasında bir ilişki yoktur. Geçici gelir, sürekli gelire dönüşmez.
- Sürekli tüketim ile geçici tüketim arasında bir ilişki yoktur. Geçici tüketim, sürekli tüketime dönüşmez.
- Sürekli tüketim ile geçici gelir arasında bir ilişki yoktur. Kişiler, geçici (bir kez) gelirlerine güvenerek sürekli tüketim yapmazlar. Bir kişi, geçici olduğunu düşündüğü gelire dayanarak buzdolabı taksitine veya ev kredisine girmez.
- Sürekli tüketim ile sürekli gelir arasında bir ilişki vardır. Bireylerin tüketimlerini değiştiren faktör, sürekli gelirdir ve sürekli gelir, cari gelir kadar değişken değildir. Friedman'a göre, sürekli gelir servet düzeyini içermektedir. Sonuç olarak, bireyler sürekli gelirlerini harcamakta ve geçici gelirlerini ise, tasarruf etmektedirler (Yıldırım vd., 2013: 560).

F. Rassel Yürüyüş Hipotezi

Hall tarafından geliştirilmiştir. Yazar, Rasyonel Beklentiler Hipotezi ile sürekli gelir kavramlarını birleştirmiştir. Bu model, sürekli gelirin geliştirilmiş şeklidir. Friedman'a göre, sürekli gelirdeki değişimler kişilerin tüketimlerini etkilemektedir. Hall, bu görüşü rasyonel beklentiler çerçevesinde değerlendirmiş ve eleştirmiştir. Hall, sürekli gelirdeki değişmeyi ikiye ayırmıştır. Yazara göre sürekli gelirdeki değişme, beklenen veya beklenmeyen bir değişme olabilir.

Sürekli Gelirdeki Değişme = 1. Beklenen Değişme
2. Beklenmeyen Değişme

Rasyonel beklentiler hipotezi, gelecekte beklenen hareketle doğru tahmin etmektedirler ve bu tahmin, mevcut bütün bilgilerden hareketle yapılır. Bu modele göre tüketim, sürekli gelirdeki tüketimlerini değiştirmemektedirler. Bu modele göre tüketim, sürekli gelir tahminlerinin ve buna bağlı olarak tüketimlerinin değişmesi için ekonomide beklenmedik olayların olması gerekmektedir (Ünsal, 2000: 316).

14.2. YATIRIM

İktisadi anlamda yatırım, yeni üretim üniteleri kurmak, büyütmek ve yıpratılan, teknolojiyi eskiyen üniteleri yenilemek için milli gelirden ayrılan kısımdır. Yatırımın yatırım kararı alabilmesi için, katlanacak maliyetin üzerinde bir kazanç beklemeleri gerekmektedir. Yatırımlar, brüt ve net yatırım olarak ikiye ayrılır. Brüt yatırım, bir ekonomide belli bir dönem içinde, sermayeye yapılan brüt eklemelerin toplamıdır. Buna göre brüt yatırım, bir ekonomide belli bir dönem içinde, sermayeye yapılan brüt eklemelerin toplamıdır. Net yatırım ise, dönem içindeki brüt yatırımdan, aşınma veya yıpratmanın (amortisman) çıkarılmasıyla elde edilmektedir.

$$\begin{aligned} \text{Brüt Yatırım} &= \text{Net Yatırım} + \text{Amortisman} \\ \text{Net Yatırım} &= \text{Brüt Yatırım} - \text{Amortisman} \end{aligned}$$

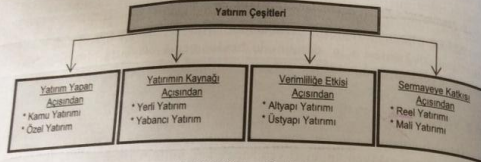
Bir ülkede yapılan yatırımların içeriğine bakıldığında yatırımların bir kısmının sabit, bir kısmının ise, stok yatırımı şeklinde olduğu görülmektedir. **Sabit yatırımlar;** fabrika, makineler, işyerleri vb. unsurlar ile yeni kuruluş, inşaat için yapılan harcamaları ifade etmektedir. Bu bağlamda sabit yatırımlar da, konut ve konut dışı olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. **Stok yatırımı ise,** firmaların piyasaya sunmayıp, bünyelerinde tuttukları mamul, yarı mamul ve hammadde stoklarındaki değişmeyi ifade etmektedir (Özdemir, 2015).

$$\begin{aligned} \text{Yatırım} &= \text{Sabit Yatırım} + \text{Stok Yatırım} \\ \text{Sabit Yatırım} &= \text{Konut Yatırımı} + \text{Konut Dışı Sabit Yatırım} \end{aligned}$$

14.2.1. Yatırımların Sınıflandırılması

Yatırım, bir dönem içinde üretilen ve dıştan alınan mal ve hizmetlerin; özel sektör ve devlet sektörü tarafından tüketilmeyen ve dışa satılmayan kısmıdır. Bu tanıma göre, belli bir devrede özel tüketim, devlet tüketimi ve dışa satılan her türlü mal ve hizmetler dışında arz edilen mal ve hizmetlerin değeri yatırımdır.

Yatırımlar, çeşitli şekillerde sınıflandırılmaktadır. Şekil 16'da, yatırım çeşitleri verilmiş ve sonrasında kısa tanımları yapılmıştır.

Şekil 16: Yatırım Çeşitleri
Kaynak: www.dersnotlari.net

A. Yatırımı Yapanı Açısından Sınıflandırma

Kamu Yatırımı: "Devlet tarafından doğrudan denetlenen ve fayda maliyet analizleri çerçevesinde, sosyal ve ekonomik gerekçelerle yapılan yatırımlardır." Kamu yatırımlarının nedenlerinin bazıları şunlardır: İstihdamı artırmak, ekonomiyi canlandırmak, ihracatı artırmak ve bölgelerarası dengesizliği gidermek.

Özel Yatırım: Kâr güdüsüyle firmalar tarafından yapılan yatırım harcamaları ifade etmektedir. "Devlet, özel yatırımları özendirerek için para ve maliye politikaları uygulayarak girişimcilerin geleceğe yönelik beklentilerini iyimserliğe çevirmeye çalışmaktadır" (www.dersnotlari.net).

B. Yatırımın Kaynağı Açısından Sınıflandırma

Yerli Yatırım: Yurtiçinde yapılan ve o ülkenin kişi ile kurumları tarafından yapılan yatırımlardır.

Yabancı Yatırım: "Bir ülkedeki sermaye stokuna, başka bir ülkenin kişi veya kurumları tarafından yapılan sermaye katkısıdır. Yabancı yatırımlar, doğrudan ve dolaylı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır" (İşgülen ve Turanlı, 1992: 399).

Dolaylı yabancı sermaye yatırımları, portföy yatırımı olarak da adlandırılmaktadır. "Portföy yatırımı şeklindeki yabancı sermayenin diğer adı, sıcak para"dır. Bu tür sermaye hareketleri, kısa vadeli. Dolaylı yatırımlar, bir kriz anında çok çabuk ülkeyi terk etmekte ve çıkan sermayenin büyüklüğüne bağlı olarak krizin boyutunu derinleştirmektedir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları, yurtdışında yerleşik ekonomik birimlerin başka ülkelerde yaptığı sabit sermaye yatırımları şeklinde tanımlanmaktadır. Dolaysız yabancı sermaye yatırım-

gelişmekte olan ülkelere kabul edilmektedir" (Ünsal, 2000: 316).

C. Verimlilik Etkisi Açısından Sınıflandırma

Altyapı Yatırımı: "Yatırım deyince akla iktisadi işletmeler gelmektedir. Ancak altyapı yatırım yalnızca iktisadi işletmeler kurmak demek değildir. Elektrik, su, ulaşım ve iletişim gibi hizmetler, hastane, okul yapımı gibi belirli ve belirli bir süre içinde gerçekleştirilen ve maliyetli olmayan sahalara da büyük iktisadi kaynaklar gerektirir. Bu tür harcamalara "alt-yapı" yatırımları denilmektedir". "İktisadi işletmelerin altyapı yatırımlarını sağlama yükünü taşıyan yatırımların yapılması, altyapı yatırımları ile sağlanmaktadır" (Özdemir, 2015: 15).

Üstyapı Yatırımı: Milli gelire katkısı olan, altyapı yatırımlarının üzerine inşa edilen ve ayrıca altyapı yatırımlarını tamamlayan yatırımlardır. Önemli alt-yapı yatırımları tamamlanmadıkça üstyapı yatırımlarının yapılması, özellikle iktisadi işletmelerin kurulması oldukça maliyetli olmaktadır.

D. Sermayeye Katkısı Açısından Sınıflandırma

Reel Yatırım: "Üretim araçlarına herhangi bir şekilde yapılan eklemelerdir. Bu eklemeler, yeni sermaye malı alımı şeklinde olabileceği gibi, daha önce başkaları tarafından alınmış olan sermaye mallarının yeniden alımı şeklinde de olabilmektedir".

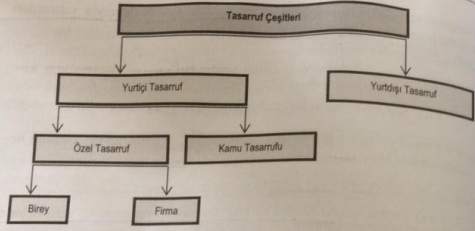
Mali (Portföy) Yatırım: "Gelir sağlayan hisse senedi ve tahvil gibi değerli kırtların alımına yönelik harcamalardır. Değerli kırtların alımı, alan kişi açısından bir yatırımı ifade ederken, gerçek manada yatırım sayılmamaktadır. Ekonominin bütünü açısından herhangi bir değişikliğe yol açmamaktadır. Ancak alım satım ilk elden ise, para miktarında değişiklik olacağından makro anlamda değişiklik doğurmaktadır" (www.dersnotlari.net).

14.2.2. Yatırım Teorileri (Yatırımın Belirleyicileri)

İktisat literatüründe, yatırım harcamalarını belirleyen faktörlerin neler olduğuna ilişkin birtakım görüşler ileri sürülmüştür. Tablo 49'da, yatırım açıklama teorileri verilmiş ve devamında detaylı açıklamaları yapılmıştır.

Tablo 49: Yatırımı Açıklayan Teoriler

Yatırım Teorileri	
- Neo-Klasik Yatırım	- Hızlandırıcı Modeli
- Keynesyen Yatırım	- Tobin Q Modeli

Şekil 17: Tasarruf Çeşitleri

Kaynak: Uygun, www.tek.org.tr, 2012 ve Karataş ve Gavcar, 2001.

A. Bireysel (Kişisel) Tasarruf

Bireyin harcanabilir gelirinden tüketim çıkarıldıktan sonra kalan kısma, bireysel tasarruf denilmektedir. Bir başka deyişle bireysel tasarruf, gelirin harcanmayan kısmıdır. Bireyin tasarrufunu belirleyen en temel faktör, kişinin geliridir. "Halkın tasarruf oranı; o ülkenin gelişmişlik düzeyi hakkında bilgi verir. Gelir düzeyi yüksek olan ülkelerde tasarruf miktarı artmaktadır". Geliri olmayan kişiler, tüketimlerini borçlanarak finanse etmektedirler. Gelirin "sıfır" olduğunda veya gelirden fazla tüketimin yapıldığında başvurulacak borçlanma, bireyin negatif tasarrufunu oluşturmaktadır. Ancak, burada pozitif tasarruf üzerinde durulmaktadır.

B. Firma Tasarrufu

Bir firma belli bir dönem sonunda, elde ettiği vergi sonrası kârının bir kısmını ortaklara dağıtmakta, diğer kısmını ise, yatırımlarını finanse etmekte kullanmaktadır. Firmalar tarafından, makine ve teçhizat için her yıl ayrılan amortismanlar ile dağıtılmayan kârlara firma tasarrufu denilmektedir (Karataş ve Gavcar, 2001: 40).

C. Kamu Tasarrufu

"Toplam kamu gelirlerinden tüketime yönelik olanlar, yani cari giderler ile transfer giderleri, çıkarıldıktan sonra kalan kısımdır. Kamu tasarrufu, kamu yatırımlarının kaynağını oluşturmada ve bu yüzden kalkınma için önem arz etmektedir" (Seyidoğlu, 1999: 310). Bir ekonomide toplanan vergi gelirleri-

ya da yapılan harcamalardan fazla olması durumudur. Bütçe fazlası, bir başka deyişle bir durumda devlet, daha az harcamış olmaktadır. Bütçe fazlası, bir başka deyişle gelirin devlet tarafından harcanmayan kısmı, kamu (hükümet) tasarrufu olarak kabul edilmektedir. Bir ekonomide devlet tarafından yapılan harcamaların, toplam net vergi gelirlerinden fazla olması durumunun bütçe açığı denilmektedir. Bütçe açığı, hükümetin negatif tasarruf yaptığı anlamına gelmektedir.

Önemli Bilgi

Bireysel tasarruf ve firma tasarrufunun toplamına özel tasarruf denilmektedir. Özel tasarruf ve kamu tasarruflarının toplamı ise, yurtiçi tasarrufları oluşturmaktadır.

D. Yabancı (Yurtdışı) Tasarruf

Dış âleme yapılan ödemelerden, dış âlemde yapılan ödemelerin çıkarılmasıyla elde edilen büyüklüğe yabancı tasarruflar denilmektedir.

Dış âleme yapılan ödemeler > Dış âlemde yapılan ödemeler => Cari fazla meydana gelmektedir. "Bu açık, dış âlemde borçlanılarak, yabancıların ülkedeki doğrudan yatırım yapması ve ülkedeki var olan tesisleri almaları şeklinde finanse edilmektedir".

Dış âleme yapılan ödemeler < Dış âlemde yapılan ödemeler => Cari fazla meydana gelmektedir. "Bu durumda ülke, dış âleme borç verebilmekte veya doğrudan yatırımlar yapabilmektedir" (Seymen, 2015).

14.3.2. Tasarrufun Belirleyicileri

"Geleneksel iktisat teorisinde tasarruf, önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin tasarruf açığı sorununu yaşamaması ve bu açığın giderilememesi, ekonomik yaşamın diğer tüm alanlarını olumsuz etkilemektedir. Nitekim, düşük gelir düzeyinin yol açtığı tasarruf azlığı, yatırımların az olmasına ve diğer taraftan istihdamın, üretimin, milli gelirin ve tekrar tasarrufun yetersiz kalmasına yol açmaktadır. Bu kısır döngü, ülkelerin ekonomik performanslarını artırma noktasında finansman sıkıntısı çekmelerine neden olmaktadır. Bu noktada, ekonomik yaşamın unsurlarından birisi olan hanehalkının tasarruflarının artırılması önem kazanmaktadır.

1. Demografik değişkenler, 2. ekonomik büyüme ve kişi başına gelir artışı hanehalkının tasarruf davranışını etkileyen en önemli faktörlerdendir. Keynes'e göre cari kullanılabilir gelir artışı, hanehalkının tasarrufunu artırmaktadır. Modigliani (1966, 1970)'nin Ömür Boyu Gelir Hipotezi'ne göre, ekonomik büyüme ve gelir artışı özel tasarrufu artırmaktadır. Diğer taraftan, bağımlı nü-

- Kişiler, gelirleri arttıkça tüketimlerini arttırmakta ancak, tüketim artışları gelir artışının gerisinde kalmaktadır. Buna göre, kişiler gelirleri yükseldiğinde tüketimlerini hemen arttırmamakta bir süre bekledikten sonra tüketimlerinde bir artışa girmektedirler. Bu davranış, marjinal tüketim değerliliği 1'den küçük olmasından kaynaklanır. ($\Delta Y_d > \Delta C$)
- Kişiler gelirden yoksun oldukları dönemde bile, borçlanarak ya da tasarruflarını kullanarak aşırı bir tüketimde bulunurlar. Bu davranış, otonom tüketimin pozitif olmasından kaynaklanır. ($C_0 > 0$)
- Kişiler, gelirlerindeki artış, tüketimden çok, tasarruf artışı olarak değerlendirirler. O yüzden, gelirin tüketime ayrılan kısmı giderek azalır. Bu ifade, ortalama tüketimin ($APC = C/Y$) gelir arttıkça azalmasından kaynaklanır (Altınöz, 2014).

B. Nispi Gelir Hipotezi

Duesenberry tarafından geliştirilmiştir. Yazara göre tüketim, kişilerin mutlak gelirlerine değil tüketimi yapan kişinin dışındaki insanların gelirine bağlıdır. Keynes'e göre, gelir arttığında (APC) ortalama tüketim eğilimi düşmektedir. Duesenberry ise, ortalama tüketim eğiliminin neden düşmediğini araştırmaktadır. Duesenberry, gelirin istikrarsız; tüketimin ise, istikrarlı olduğunu ortaya koymaktadır. Duesenberry'e göre, bireylerin tüketim davranışları şu şekilde gerçekleşmektedir (Paya, 1997: 51):

- Her birey tüketim kararını diğer bireylerin tüketim davranışlarına göre belirlemektedir. Bir başka deyişle bireylerin tüketim ve tasarruf davranışı, yaşadıkları sosyal çevreden etkilenmektedir. Her kişi yaşadığı gruptan (mahalle, meslek, arkadaş) dışlanmamak için onlar gibi tüketecekler ve onlar gibi davranacaklardır. Buna, halk arasında desinler tüketimi ya da gösteriş tüketimi denilmektedir. Mahalleden birisi yeni bir televizyon almışsa, diğer komşuların da aynı televizyonu alması buna örnektir.
 - Kişiler belli bir yaşam standardına ulaştıktan sonra, gelirlerini kaybetseler dahi, bu seviyeyi korumak isterler ve hiç geliri düşmemiş gibi hareket ederler. Bu anlamda, kişiler gelir artışlarında daha üst tüketim kalıbına hemen geçerler, ancak gelirleri düştüğünde tüketim kalıplarını düşürmezler. Burada önemli olan husus, kişilerin tüketim kalıplarına alışmalarıdır. Örneğin, kişi gelirini kaybetse veya iflas etse, hiç böyle bir durum yokmuş gibi davranır ve çevresine bunu da yansıtmaz. Halk arasındaki, "dıştüstü demesinler" ifadesi bu anlayışı yansıtmaktadır.
- Sonuç olarak, bir kişi tüketim davranışını öncelikle diğer insanların gelirine (nispi gelir) göre belirlemektedir. Ayrıca, kişilerin ulaştıkları en yüksek gelirleri

ve tüketimi belirleyen diğer bir unsurdur. Duesenberry de, Keynes gibi servet ve miras göz önünde bulundurmamaktadırlar.

C. Zamanlararası Tüketim

Fisher tarafından geliştirilmiş bir modeldir. Bu model, gelecekteki gelir ve harcamanın bilindiği varsayımından hareket etmektedir. Fisher, modelinde geliri ve tüketimi ikiye ayırmıştır.

$$\begin{aligned} \text{Gelir} &= \text{Şimdiki Gelir ve Gelecekteki Gelir} \\ \text{Tüketim} &= \text{Şimdiki Tüketim ve Gelecekteki Tüketim} \end{aligned}$$

Şimdiki gelir, kişinin mevcut geliridir. Ancak kişiler, gelecekte kazanacağı gelirleri düşünerek ve bugün borçlanarak şimdiki gelirlerine ilave yapabilmektedirler. Yani şimdiki gelir, bugün elde ettiği gelir ve gelecekte bugüne aktardığı gelirden oluşmaktadır. Gelecekteki gelir, kişinin ileriki dönemlerde elde edeceği gelirdir. Kişi, bugün tasarruf yaparak gelecekteki gelirine ilave yapabilmektedir. Yani gelecekteki gelir, o dönemdeki geliri ve bugünden aktarılan gelirden oluşmaktadır. Şimdiki tüketim, kişinin o anki yaptığı tüketimdir. Gelecekteki tüketim ise, ileride yapacağı tüketimdir. Kişinin bugün harcamadığı ve tasarruf ettiği gelirler de, yarınki tüketimi oluşturmaktadır. Yani, bugünkü tasarruf aslında yarınki tüketim anlamına gelmektedir. Kısaca ifade etmek gerekirse kişi gelirinde ve tüketiminde bugün ve yarın arasında aktarım yapabilmektedir.

$$\begin{aligned} \text{Gelecekteki Gelir} &= \text{O Dönemki Gelir} + \text{Bugünden Aktarılan Gelir (Bugünkü Tasarruf)} \\ \text{Şimdiki Gelir} &= \text{Mevcut Gelir} + \text{Gelecekteki Gelirinden Bugüne Taşınan Gelir} \end{aligned}$$

Bu modele göre, kişinin tüketim davranışı şu şekilde gerçekleşmektedir.

- Kişi gelirinin tamamını bugün harcayabilir. Yani, bugünkü tüketimi tercih edebilir.
- Kişi gelirinin tamamını yarın harcamak üzere tasarruf edebilir. Yani, yarınki tüketimi tercih edebilir.
- Kişi gelirinin bir kısmını bugün harcayıp, kalan kısmını yarına aktarabilir.
- Kişi ilerideki gelirini, borçlanarak bugüne taşıyabilir. Böylece, bugün daha fazla tüketim yapabilir.

Kişinin mevcut gelirini harcayıp harcamayacağı veya tasarruf edip yama aktararak aktarmayacağını belirleyen unsur faizdir. Kişi, mevcut gelirinin bir kısmını şimdi (bugün) tüketir ve geri kalan kısmını faiz getirisi elde etmek ve

fustaki artış özel tasarrufu azaltırken, çalışan aktif nüfusun artışı tasarrufu artıracaktır. Barro (1974)'ya göre, kamu ve özel tasarruf birbirlerinin ikâmesidirler. Ricardiyan Eşitliği denilen bu hipoteze göre, kamu tasarrufundaki azalış, özel sektör tarafından ileriki dönemlerde vergi artışının olacağı şeklinde algılanacak ve özel sektör, vergi indirimiyle artan gelirlerini tasarruf edeceklerdir. Enflasyon, dış tasarruf, verimlilik artışı, finansal değişkenler özel tasarrufları etkileyen diğer faktörlerdir" (Düzgün, 2009).

14.3.3. Tasarruf Paradoksu

Tasarrufların artırılması, bir ülke ekonomisinin öncelikleri arasındadır. Özellikle, bireysel tasarrufların artırılması sürekli olarak teşvik edilmektedir. Ancak, toplumsal tasarrufun artması bireyin tasarrufunun artması gibi sonuç doğurmamaktadır. Bireyin tasarrufu kendisini zenginleştirirken; toplumda herkesin aynı anda tasarruf eğilime girmesi, toplumsal refahın azalmasına neden olmaktadır. Şöyle ki, toplumsal tasarrufun artması, gelir ve istihdam düzeyini azaltmaktadır. Ancak, artan tasarruflar yatırımın finansmanında kullanıldığı ölçüde, tasarruf paradoksu gerçekleşmeyebilecektir (Orhan ve Erdoğan, 2013: 296).